

Αρχαία Ελληνικά Προσανατολισμού Γ' Λυκείου
Κλείδα για το Διαγώνισμα Μαΐου

Διδαγμένο κείμενο

A1. α. Λάθος: «Τὸ πρῶτον ἄνθρωπος»

β. Σωστό: «Κεχώρισαι θηρίων, κεχώρισαι προβάτων.»

γ. Λάθος: «Ἐπὶ τούτοις πολίτης εἶ τοῦ κόσμου καὶ μέρος αὐτοῦ, οὐχ ἓν τῶν ὑπηρετικῶν, ἀλλὰ τῶν προηγουμένων» (μονάδες 6)

A2. α. «αὐτήν»: «προαιρέσεως»

β. «οὐδέποτ' ἂν ἄλλως ὥρμησαν ἢ ὠρέχθησαν»: διαζευκτικός ρόλος

«ἢ ἐπανενεγκόντες ἐπὶ τὸ ὄλον.»: β' ὀρος σύγκρισης (εξαζτώμενος ἀπὸ το «ἄλλως») (μονάδες 4)

B1.

▪ «Τὸ πρῶτον ἄνθρωπος, τοῦτο δ' ἔστιν οὐδὲν ἔχων κυριώτερον προαιρέσεως»: Απαντώντας στο ερώτημα που ἔθεσε νωρίτερα «τίς εἶ» ο Επίκτητος επικεντρώνεται στην ουσία της ανθρώπινης υπάρξεως, στο πιο βασικό χαρακτηριστικό της και απαντά «εἶσαι ἄνθρωπος». Ο Επίκτητος επιμένει στην κοινή λογική ανθρώπινη φύση. Πριν ἀπὸ οποιαδήποτε διαφορά, εθνότητας, καταγωγῆς, κοινωνικῆς τάξης, φύλου, προσωπικῶν ιδιαιτεροτήτων, αὐτὸ που γιὰ ἐκείνον ἔχει τὴν πρωταρχικὴ σημασία (αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τοῦ υπερθετικῆς πρῶτον), εἶναι ἡ ἴδια ἡ ανθρώπινη ιδιότητα. (μον. 3)

▪ **προαίρεσις**: Εἶναι ἓνας σημαντικὸς ὀρος τῆς ἀρχαίας ἠθικῆς φιλοσοφίας, κεντρικὸς στὸν Ἀριστοτέλη καὶ σὲ Στωικὸς ὅπως ὁ Επίκτητος. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γενικὴ σημασία τῆς προτίμησης, στὸν Επίκτητο σημαίνει τὴν ἐλεύθερη βούληση, τὴν ἐλεύθερη στοχαστικὴ ἐπιλογή ἐνεργειῶν που συγκροτεῖ τὸν ἠθικὸ χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι κυρίως μίᾳ κρίση, ἡ ἔλλογη ικανότητα νὰ ἐπιλέγουμε καὶ νὰ ἀποβλέπουμε στα ἀποτελέσματα τῶν πράξεών μας. Προϋπόθεση γιὰ τὴν προαίρεσιν εἶναι ἡ διαίρεσις τῶν πραγμάτων σὲ αὐτὰ που ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐμᾶς (τα ἐφ' ἡμῖν) καὶ σὲ αὐτὰ που βρίσκονται πέρα ἀπὸ τὶς δυνάμεις μας (τα ἀπροαίρετα, τα οὐκ ἐφ' ἡμῖν) καὶ εἶναι ἀδιάφορα γιὰ ἐμᾶς καὶ τὴν ἐπίτευξη τῆς εὐδαιμονίας. (μον. 4)

▪ «ἀλλὰ ταύτη τὰ ἄλλα ὑποτεταγμένα, αὐτήν δ' ἀδούλευτον καὶ ἀνυπότακτον»: Τὴν σύνδεση τῆς προαιρέσεως με τὴν ἀνθρώπινη λογικότητα τὴν ἔχουμε δεῖ καὶ στὸν Ἀριστοτέλη. Ὁ ἀνθρώπος ὡς νοήμον ὄν μπορεῖ νὰ κάνει στὴ ζωὴ του ἐπιλογές, προαίρεται. Ὁ Ἐπίκουρος ἐρχεται ἐδῶ καὶ τῆς ἀποδίδει τρία σχεδόν συνώνυμα ἐπίθετα: κυριώτερον, ἀδούλευτον, ἀνυπότακτον: ἡ προαίρεση παραμένει ἀνυπότακτη, καθὼς τα πάντα ὑποτάσσονται σὲ αὐτὴν (ὑποταγμένα). Ἡ ἐτυμολογία τῶν λέξεων ὑποτεταγμένα (< ὑπο + τάσσομαι), ἀδούλευτον (< ἄ στερητικὸ + δουλεύω) καὶ ἀνυπότακτον (< ἄ στερητικὸ + ὑπό + τάσσομαι), ἀλλὰ καὶ ἡ ἀντίθεση τὰ ἄλλα / αὐτήν, ἀναδεικνύουν τὴν σπουδαιότητα τῆς προαιρέσεως γιὰ τὸν ἀνθρώπο καὶ τὴν κυριαρχικὴ τῆς θέσης στὴν ἀνθρώπινη φύση, καθὼς πραγματώνει τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου. (μον. 3)

B2.

▪ Ἡ εἰδοποιὸς διαφορά που διαχωρίζει τὸν ἀνθρώπο ἀπὸ τα ζῶα εἶναι ὁ λόγος.

λόγος: Στὸ κείμενο αὐτὸ ὁ λόγος σημαίνει τὴ βασικὴ ιδιότητα που διακρίνει τὸν ἀνθρώπο ἀπὸ τα ἄλλα ὄντα, τὴν ομιλία καὶ τὴν ικανότητα λογικῆς σκέψης. Ἡ ἔννοια τοῦ λόγου εἶναι πολυσήμαντη: ομιλία, προφορικὴ ἔκφραση, διήγηση, λογικὴ ιδιότητα, σκέψη, ὀρισμὸς, ἐπιχείρημα, ἀναλογία. Οἱ Στωικοὶ ἐκκινοῦν ἀπὸ τὴ θεωρία τοῦ προσωκρατικῆς Ἡράκλειτου γιὰ τὸν **Λόγο** ὡς **ρυθμιστικὴ ἀρχή** που διέπει τὴν πραγματικότητα καὶ συνδέει με σχέσεις ἀναλογίας ὅλα τα ὄντα.

(Ὁ λόγος ἐδῶ εἶναι θεϊκός, μίᾳ αἰώνια ἐνεργητικὴ δύναμη τοῦ σύμπαντος, ὑλικὴ καὶ παραγωγικὴ ὅπως ἓνα σπέρμα, εἶναι ταυτόσημη με τὸ πῦρ καὶ τὴ φύση. Ὡς μέρος αὐτῆς τῆς φύσης ὁ ἀνθρώπος μοιράζεται τὸν λόγο· καὶ οφείλει νὰ ζεῖ «ἀκολουθώντας τὸν λόγο καὶ τὴ φύση».) (μον. 3)

- **κεχώρισαι:** Η χρήση του **Παρακειμένου** και η **επανάληψη** της λέξης στο λόγο, εμφανίζει το νόημα ως τελεσιδικα συντελεσμένο και δίνει έμφαση στην καθοριστική διαφορά του ανθρώπου από τα υπόλοιπα ζώα. Αν για τα ζώα η πορεία της ζωής είναι προδιαγεγραμμένη, για τον άνθρωπο, που διαθέτει προαίρεση, οι επιλογές είναι ανοικτές. (μον. 1)
- Το προτρεπτικό ύφος και η αμεσότητα του λόγου του Επίκτητου αποδεικνύονται από τη χρήση:
- **Προστακτικής έγκλισης:** «Σκόπει»
  - **β' ενικού προσώπου:** «Σκόπει», «κεχώρισαι»
  - **Πλάγιας ερώτησης:** «τίνων κεχώρισαι κατὰ λόγον» (μον. 3 x 2 = 6 μον.)
- (Με τη χρήση της προστακτικής έγκλισης «Σκόπει» ο Επίκτητος για ακόμη μια φορά διατυπώνει μια προτροπή. Στο σημείο αυτό ο στοχαστής προσπαθεί να συμβουλέψει για δεύτερη φορά τον εαυτόν του αλλά και τους αναγνώστες του, ώστε να αναλογιστούν ότι διαθέτουν λόγο. Αλλωστε το β' ενικό πρόσωπο και η προστακτική είναι ιδιαίτερα συνηθισμένα στις Διατριβές του Επίκουρου, καθώς ολόκληρα κεφάλαια των οποίων διευθετούνται ως διάλογοι. Γνήσιο τέκνο της σωκρατικής παράδοσης και των Κυνικών φιλοσόφων ο Επίκτητος επικεντρώθηκε στη διαλογική διδασκαλία. Πέρα όμως από την αμεσότητα που προσδίδει στο λόγο, ο παραπάνω τρόπος γραφής λειτουργεί ταυτόχρονα ως ένας εσωτερικός διάλογος: ο άνθρωπος συνδιαλέγεται με τον εαυτό του (αναλογίσου - ξεχωρίζεις) και θέτει την ζωή του ενώπιον της λογικής.)
- B3.** 1. Λάθος 2. Λάθος 3. Σωστό 4. Λάθος 5. Σωστό
- B4.α.** 1-ε, 2-η, 3-ζ, 4-α, 5-δ, 6-β.
Περισσεύουν: γ και στ. (μον. 6)
- β.** Ο **προηγούμενος** διευθυντής του σχολείου ήταν πολύ αυστηρός.
Τα παιδιά στο νηπιαγωγείο μαθαίνουν να κάνουν **κατασκευές**. (μον.4)
- B5.** Και τα δύο δοθέντα αποσπάσματα πραγματεύονται το χρέος του πολίτη-ανθρώπου.
- «Μηδὲν ἔχειν ἰδίᾳ συμφέρον, περὶ μηδενὸς βουλευέσθαι ὡς ἀπόλυτον»: Ο Επίκτητος απαντάει στο ερώτημα «Τίς οὖν ἐπαγγελία πολίτου;» με μία διατύπωση γνωστή ήδη από τους φιλοσόφους του 5ου και 4ου αιώνα π.Χ. Ο **πολίτης οφείλει να υποτάσσει το προσωπικό του συμφέρον έναντι του συλλογικού**. Ο πολίτης των στωικών επιβάλλεται να μην αποφασίζει ανεξάρτητα από την ολότητα. Πρέπει να συνειδητοποιήσει πως είναι μέρος ενός ευρύτερου συνόλου και δεν είναι ανεξάρτητος και αυτόνομος. Έτσι κάθε του πράξη και συμπεριφορά πρέπει να υπάγεται στο πλαίσιο που καθορίζει ο κοσμικός και συμπαντικός λόγος. Με αυτόν τον τρόπο θα ενταχθεί σωστά μέσα στον κόσμο, θα κατανοήσει τη θέση του μέσα στο σύνολο και θα φτάσει στην ευδαιμονία. Ο Επίκτητος φαίνεται να συμφωνεί με τους προκατόχους του πως η ατομική ευημερία και ευδαιμονία επέρχεται μόνο μέσα από την συλλογική ευημερία και ευδαιμονία. (μον. 3)
- «ἀλλ' ὥσπερ ἄν, εἴ ἢ χεῖρ ἢ ὁ πούς λογισμὸν εἶχον καὶ παρηκολούθουν τῇ φυσικῇ κατασκευῇ, οὐ δέποτ' ἂν ἄλλως ὤρμησαν ἢ ὠρέχθησαν ἢ ἐπανενεγκόντες ἐπὶ τὸ ὄλον»: Ο Επίκτητος για να στηρίξει την παραπάνω άποψη και προτροπή του, χρησιμοποιεί μια **παρομοίωση**. Όπως το σώμα αποτελεί ένα ὄλον που απαρτίζεται από διάφορα μέλη τα οποία επιτελούν διαφορετικές μεταξύ τους λειτουργίες αλλά συνδέονται και συνεργάζονται, έτσι και ο άνθρωπος ως μέρος του θείου κοσμικού και συμπαντικού λόγου οφείλει να επιτελέσει σωστά την λειτουργία του και το χρέος του, εναρμονίζοντας τις ενέργειές του με τους νόμους που επιτάσσει το κοσμικό σύνολο. (μον.1)
- Μάλιστα το ρήμα **ὠρέχθησαν** παραπέμπει στις άλογες ανθρώπινες επιθυμίες, οι οποίες και αποτέλεσαν αντικείμενο προβληματισμού από τους καιρούς των παλαιών φιλοσοφικών σχολών και κινήματων. Η ανάγκη να ελεγχθούν οι επιθυμίες από το ανθρώπινο λογικό αποτελεί και προβληματισμό των στωικών. Μόνο αν ελέγξουμε τις άλογες επιθυμίες μας, μόνο αν τις υποτάξουμε με τη βοήθεια του λογικού μέρους της ψυχής μας θα μπορέσουμε να επιτελέσουμε σωστά το χρέος μας μέσα στον κοσμικό λόγο κατακτώντας έτσι την ευδαιμονία. (μον. 1)
- Παρόμοια, και στο απόσπασμα από το ποίημα του Τάσου Λειβαδίτη **παρουσιάζεται το χρέος του ανθρώπου**. Το **ποιητικό υποκείμενο υποστηρίζει πως καθένας μας που αξιώνει να λέγεται άνθρωπος έχει υποχρέωση να αγωνίζεται αδιάκοπα για το κοινό καλό** («δεν θα πάψεις ... για το δίκαιο»). Μάλιστα ο αγώνας αυτός απαιτεί θυσίες («μπορεί να χρειαστεί ... Δε θα διστάσεις.») και υποταγή των προσωπικών

επιθυμιών για χάρη του **κοινού συμφέροντος** («Το ξέρω, είναι όμορφο ... να ξεκινήσεις»). Ο άνθρωπος, με όλη τη σημασία της λέξης, είναι υπεύθυνος, σύμφωνα με το ποιητικό υποκείμενο, «για όλες τις φυσαρμόνικες του κόσμου, για όλα τ' άστρα, για όλες τις λάμπες και για όλα τα όνειρα» και γι' αυτό δεν έχει καιρό για τον εαυτό του, διότι ο κόσμος όλος εξαρτάται από τη στάση του καθενός μας. (μον. 3)

- Είναι σαφές λοιπόν πως τόσο στο απόσπασμα του Επίκτητου όσο και στο ποίημα του Λειβαδίτη, παρά τη χρονική απόσταση που τα χωρίζει, **προτάσσεται το συλλογικό συμφέρον έναντι του ατομικού και υποστηρίζεται ότι τα προσωπικά «θέλω» πρέπει να υποταχθούν στη λογική προκειμένου ο άνθρωπος να επιτελέσει το καθήκον του.** (μον. 1)
- Η μόνη διαφορά που θα μπορούσε να επισημανθεί είναι το γεγονός πως ο **Επίκτητος θεωρεί πως αυτό είναι το χρέος του πολίτη, ενώ το ποιητικό υποκείμενο αναφέρεται στο χρέος του ανθρώπου γενικότερα** και ισχυρίζεται πως αν θέλει κανείς να χαρακτηρίζεται άνθρωπος οφείλει να εκπληρώνει την αποστολή του σε αυτόν τον κόσμο. (μον.1)

Αδίδακτο Κείμενο

Γ1. Θουκυδίδου, *Εγγγραφή Ιστοριών*, 1.144.1-2.

Πρωτότυπο Κείμενο	Μετάφραση
[1] «Πολλά δὲ καὶ ἄλλα ἔχω ἐς ἐλπίδα τοῦ περιέσεσθαι, ἦν ἐθέλητε ἀρχὴν τε μὴ ἐπικτᾶσθαι ἅμα πολεμοῦντες καὶ κινδύνους αὐθαιρέτους μὴ προστίθεσθαι·	Κι ἔχω πολλούς ἄλλους λόγους να ελπίζω (/και στηρίζω σε πολλά και σε ἄλλα την ελπίδα), ὅτι θα νικήσουμε, αν θέλετε (/προτιθέστε) και να μην επιδιώξετε παραπάνω εξουσία ταυτόχρονα με την διεξαγωγή του πολέμου και να μην εκτίθεστε σε εθελούσιους (/περιττούς) κινδύνους·
μᾶλλον γὰρ πεφόβημαι τὰς οἰκείας ἡμῶν ἀμαρτίας ἢ τὰς τῶν ἐναντίων διανοίας.	γιατί περισσότερο φοβάμαι (ἔχω φοβηθεί) για τα δικά μας σφάλματα παρά για τα σχέδια των εχθρῶν.
[2] Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν καὶ ἐν ἄλλῳ λόγῳ ἅμα τοῖς ἔργοις δηλωθήσεται·	Ἀλλὰ ἐκεῖνα θα αναφερθῶν και σε ἕνα ἄλλο λόγο (/σε μια ἄλλη περίσταση) ταυτόχρονα με τη μάχη (/την ὥρα της δράσης).

Γ2. Στο παρόν μικροκείμενο από τη *Εγγγραφή Ιστοριών* του Θουκυδίδη, παρατίθενται οι προτάσεις του Περικλή στο λαό της Αθήνας σχετικά με τους όρους που θα πρέπει να θέσουν οι ίδιοι στους Λακεδαιμόνιους, απαντώντας έτσι στην πρόταση των τελευταίων για ειρήνη. [1 μονάδα]

- Στον όρο που θέτουν οι Λακεδαιμόνιοι για κατάργηση του μεγαρικού ψηφίσματος, ο Περικλής προτείνει να δηλώσουν ότι **θα επιτρέψουν στα Μέγαρα την χρήση της αγοράς και των λιμανιών της Αθήνας (της αθηναϊκής συμμαχίας)**, («Μεγαρέας μὲν ὅτι ἐάσομεν ἀγορᾶ καὶ λιμέσι χρῆσθαι»), **εφόσον και οι Λακεδαιμόνιοι καταργήσουν τον θεσμό της ξενηλασίας** που εφαρμόζουν εναντίον της Αθήνας και των συμμάχων της («ἦν καὶ Λακεδαιμόνιοι ξενηλασίας μὴ ποιῶσι μήτε ἡμῶν μήτε τῶν ἡμετέρων ξυμμάχων»). Ἄλλωστε οι υπάρχουσες συμφωνίες δεν εμπόδιζαν να γίνει ούτε το ένα ούτε το άλλο. [4 μονάδες]
- Σχετικά με τα υπόλοιπα αιτήματα της Σπάρτης δηλώνει ότι οι Αθηναίοι θα πρέπει να απαντήσουν ότι **θα αποδώσουν την ανεξαρτησία τους** («τὰς δὲ πόλεις ὅτι αὐτονόμους ἀφήσομεν»), **σε όσες πολιτείες ήταν αυτόνομες όταν γίνονταν οι σπονδές** («εἰ καὶ αὐτονόμους ἔσπεισάμεθα»), **υπό τον όρο ότι και οι Λακεδαιμόνιοι ν' αποδώσουν στις εξαρτώμενες από αυτούς πολιτείες αυτονομία που να εξυπηρετεί όχι τα συμφέροντα της Σπάρτης, αλλά τα συμφέροντα της καθεμιάς πολιτείας** («ὅταν κάκεῖνοι ταῖς ἐαυτῶν ἀποδώσι πόλεσι μὴ σφίσι [τοῖς Λακεδαιμονίοις] ἐπιτηδείως αὐτονομεῖσθαι, ἀλλ' αὐτοῖς ἐκάστοις ὡς βούλονται.») [4 μονάδες]
- Τέλος, σχετικά με τα **επακόλουθα** από την μη αποδοχή του τελεσιγράφου των Σπαρτιατῶν, καλεί το δήμο να στηρίξει τη θέση ότι, σύμφωνα με τις συνθήκες, θα αποδεχθῶν τη διαιτησία και ότι δεσμεύονται πως δεν θα επιτεθῶν πρώτοι, αλλά ὅτι θα αμυνθῶν ὅταν χρειαστεί. Καλεί λοιπόν τους Αθηναίους να συνειδητοποιήσουν ὅτι ο **πόλεμος είναι αναπόφευκτος** στο παρόν στάδιο. Οι Αθηναίοι, θεωρώντας ὅτι οι συμβουλές του ἦταν οι καλύτερες, ψήφισαν τα ὅσα εἶχε προτείνει. [1 μονάδα]

B3. 1 μονάδα για τον κάθε σωστό τύπο = 10 μονάδες.

α.

1. ἄρξομεν: το β' ενικό πρόσωπο της Προστακτικής του μέσου Παρακειμένου.	ἦρξο
2. νομίσαντες: το β' ενικό πρόσωπο της Ευκτικής του Μέλλοντα στην ίδια φωνή.	νομοίς / νομοίης
3. Περικλῆς: την κλητική του ενικού αριθμού.	(ῶ) Περικλείς
4. τοιαῦτα: τη γενική πληθυντικού του θηλυκού γένους της αντωνυμίας.	τοιούτων
5. τὰς οἰκείας: την ονομαστική του ίδιου αριθμού.	αἱ οἰκείαι

β.

6. πλέονι:	τῇ πολλῇ
7. μείζονι:	τῇ μεγάλῃ
8. ἐλάσσω:	τά μικρά (δεκτή και η απάντηση τὰ ὀλίγα)
9. ὑποστάντες:	ύφιστης
10. παραδοῦναι:	παραδίδως

B4. α. 1 μονάδα x 5 ζητούμενα (με έμφαση στα έντονα γράμματα) = 5 μονάδες

- «Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν καὶ ἐν ἄλλῳ λόγῳ ἅμα τοῖς ἔργοις δηλωθήσεται · νῦν δὲ τούτοις ἀποκρινάμενοι ἀποπέμψωμεν, Μεγαρέας μὲν ὅτι ἐάσομεν ἀγορᾶ καὶ λιμέσι χρῆσθαι, ἦν καὶ Λακεδαιμόνιοι ξενηλασίας μὴ ποιῶσι μήτε ἡμῶν μήτε τῶν ἡμετέρων ξυμμάχων [...].»

ἐκεῖνα:	1. Ὑποκείμενο στο ρήμα <u>δηλωθήσεται</u> , αττική σύνταξη.
τοῖς ἔργοις:	2. <u>Δοτική</u> (πλαγίόπτωτος προσδιορισμός) αντικειμενική στο επίρρημα <u>ἅμα</u> .
λιμέσι:	3. <u>Αντικείμενο</u> στο απαρέμφατο <u>χρῆσθαι</u> .

- «Ὁ μὲν Περικλῆς τοιαῦτα εἶπεν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι νομίσαντες ἄριστα σφίσι παραινεῖν αὐτόν ἐψηφίσαντο ἃ ἐκέλευε [...].»

νομίσαντες:	4. <u>Αιτιολογική</u> επιρρηματική <u>μετοχή</u> , (ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας και), <u>συνημμένη</u> στο υποκείμενο του ρήματος <u>ἐψηφίσαντο</u>).
αὐτόν:	5. Ὑποκείμενο στο απαρέμφατο <u>παραινεῖν</u> , <u>ετεροπροσωπία</u> .

β. 1 μονάδα για κάθε μετατροπή (χωρίς να υπολογίζονται εκ νέου οι επαναλαμβανόμενες μετατροπές στη δεύτερη περίπτωση) = 5 μονάδες

- Περικλῆς εἶπε πολλά δὲ καὶ ἄλλα ἔχριν ἐς ἐλπίδα τοῦ περιέσεσθαι, εἰ ἐθέλοιεν (ἐκεῖνοι) ἀρχὴν τε μὴ ἐπικτᾶσθαι ἅμα πολεμοῦντες καὶ κινδύνους αὐθαιρέτους μὴ προστίθεσθαι.

- Περικλῆς εἶπεν ὅτι πολλά δὲ καὶ ἄλλα ἔχοι ἐς ἐλπίδα τοῦ περιέσεσθαι, εἰ ἐθέλοιεν (ἐκεῖνοι) ἀρχὴν τε μὴ ἐπικτᾶσθαι ἅμα πολεμοῦντες καὶ κινδύνους αὐθαιρέτους μὴ προστίθεσθαι.